

Z ZAMIŁOWANIA I PASJI

MONOGRAFIA ZBIOROWA
POŚWIĘCONA PROFESOROWI
WŁADYSŁAWOWI T. MIODUNCE

bilingwizm **wartość**
con fuoco en con amore

powołanie pasja

biografia językowa

językoznanstwo

leksykologia **wartość**

pasja **polszczyna**

zamiłowanie leksykografia

glottodydaktyka **powołanie**

Z ZAMIŁOWANIA I PASJI

Biblioteka „LingVariów”
Glottodydaktyka t. 28

Redaktor naukowy serii
Iwona Janowska

Z ZAMIŁOWANIA I PASJI
MONOGRAFIA ZBIOROWA POŚWIĘCONA
PROFESOROWI WŁADYSŁAWOWI T. MIODUNCE

POD REDAKCJĄ
ANNY SERETNY

Z prac Wydziału Polonistyki Uniwersytetu Jagiellońskiego

Biblioteka „LingVariów”
Glottodydaktyka t. 28

Z ZAMIŁOWANIA I PASJI
MONOGRAFIA ZBIOROWA POŚWIĘCONA
PROFESOROWI WŁADYSŁAWOWI T. MIODUNCE

POD REDAKCJĄ
ANNY SERETNY

WYDAWNICTWO
KSIĘGARNIA
AKADEMICKA

Kraków 2025

Anna Seretny
Uniwersytet Jagielloński w Krakowie
 <https://orcid.org/0000-0002-5377-4881>
 anna.barbara.seretny@uj.edu.pl

© Copyright by individual authors & Księgarnia Akademicka, 2025

Recenzja
prof. dr hab. Stanisław Dubisz, UW

Opracowanie redakcyjne
Marta Kupińska

Projekt okładki
Paweł Sepielak

ISBN 978-83-8368-355-3 (druk)
ISBN 978-83-8368-356-0 (pdf)
<https://doi.org/10.12797/9788383683560>

Niniejsza publikacja została dofinansowana ze środków Wydziału Polonistyki
w ramach Programu Strategicznego Inicjatywa Doskonałości w Uniwersytecie Jagiellońskim

WYDAWNICTWO KSIĘGARNIA AKADEMICKA

ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków
tel.: 12 421-13-87; 12 431-27-43
e-mail: publishing@akademicka.pl
<https://akademicka.pl>

prof. dr hab. Władysław T. Miodunka (1945-2024)

SPIS TREŚCI

Wstęp.....	7
------------	---

BADANIA JĘZYKOZNAWCZE NA RZECZ DYDAKTYKI JĘZYKA

Wiesław Tomasz Stefańczyk, <i>Frekwencja w badaniach językoznawczych i glottodydaktycznych</i>	17
Przemysław Turek, <i>Uczenie się polszczyzny przez użytkowników języków bantu na przykładzie suahili. Rozważania wstępne – fonetyka i morfologia</i>	31
Paulina Wójcik-Topór, <i>Fonetyka artykulacyjna z perspektywy logopedycznej i glottodydaktycznej</i>	53
Ewa Lipińska, <i>Język drugi – terminologia i znaczenie (na przykładzie polszczyzny)</i> ...	67
Anna Seretny, <i>Status języka a zasobność słownika mentalnego w kontekście wymagań edukacyjnych</i>	83

DYDAKTYKA JĘZYKA POLSKIEGO JAKO OBCEGO, CERTYFIKACJA JEGO ZNAJOMOŚCI

Iwona Janowska, <i>Zadaniowe, działaniowe, mediacyjne... Podejścia do uczenia się i nauczania języków obcych w XXI wieku</i>	105
Adriana Prizel-Kania, Beata Terka, <i>Od glottodydaktyki polonistycznej do edukacji różnojęzyczności – badanie potencjału językowego. Raport z pilotażu</i>	125
Dominika Bucko, <i>Sztuczna inteligencja w dydaktyce języka polskiego jako obcego – podejście studentów, nastawienie nauczycieli</i>	143
Małgorzata Banach, <i>Sprawność pisania w egzaminach wysokiej stawki. Analiza porównawcza trzech systemów certyfikatowych na przykładzie zadań dla poziomu B2</i>	159

KULTURA W NAUCZANIU JĘZYKA

Tamara Czerkies, <i>Kompetencja (inter)kulturowa jako czynnik warunkujący odbiór tekstów kultury</i>	183
--	-----

Piotr Horbatowski, <i>Niekonwencjonalne sposoby rozwijania kompetencji ogólnych oraz wrażliwości językowej i kulturowej uczących się</i>	201
---	-----

PODSTAWY LINGWISTYKI HUMANISTYCZNEJ

Magdalena Knapek, <i>Lingwistyka a logopedia – od teorii do empirii</i>	223
Rafał Młyński, <i>Lingwistyka humanistyczna jako paradygmat logopedycznych badań dwujęzyczności polsko-obcej</i>	239
Noty biograficzne autorów	259
Indeks osobowy	265

WSTĘP

Tom *Z zamięłowania i pasji* powstał, by upamiętnić sylwetkę Profesora Władysława Miodunki¹. Autorami zebranych prac jesteśmy my, Jego wychowankowie/uczniowie zatrudnieni w Uniwersytecie Jagiellońskim. Niemal wszyscy pracujemy w jednej jednostce, o obecnej nazwie – Instytut Glottodydaktyki Polonistycznej, którą Profesor przed prawie 50 laty utworzył.

15 lutego 1978 roku Studium Języka Polskiego nauczające cudzoziemców polszczyzny – istniejące przy Instytucie Filologii Polskiej UJ – zostało przyłączone do międzywydziałowego Instytutu Badań Polonijnych. Kierownikiem Studium został Profesor Władysław Miodunka, wówczas młody doktor, który po powrocie z Francji, gdzie uczył języka polskiego cudzoziemców i zapoznał się z osiągnięciami francuskiej myśli glottodydaktycznej, postanowił poświęcić się dydaktyce polszczyzny jako języka obcego; w jej nauczaniu i powiązanych z nim zagadnieniach zobaczył duży, a w polskim kontekście jeszcze zupełnie uśpiony, potencjał badawczy. W latach 80., już jako docent, zaczął zatrudniać do pracy nie tylko polonistów, lecz także absolwentów neofilologii, których zadaniem stało się upowszechnianie sposobów nauczania zaczerpniętych z metodyk poznanych przez siebie języków (Spyt, 1999: 32).

Takie były początki historii naszego zespołu, którego trzon do dziś stanowią neofilolodzy i poloniści. Były to jednocześnie początki historii glottodydaktyki polonistycznej (zob. Miodunka, 2016), w której wiele ścieżek, zarówno naukowych, jak i dydaktycznych, wyznaczyły myśli Profesora, Jego wizje, Jego ciekawość badawcza i zainteresowania, w centrum których zawsze był uczący się polszczyzny człowiek, ze swoją historią, przeszłością, także tą niejęzykową, z bagażem doświadczeń. Profesor uważał, że trzeba go w taki sposób wprowadzać w tajniki naszego języka i naszej kultury, by pozostając sobą, rozumiał polskość i coraz lepiej się w niej czuł. Przekonywał przy tym, że nauczanie i uczenie się polszczyzny to procesy niczym

¹ Wspomnieniowe, pełne naukowe życiorysy Profesora wraz z bibliografią Jego prac znaleźć można m.in. w „Poradniku Językowym” (zob. Dubisz, 2024) i „LingVariach” (zob. Janowska, 2024).

nieróżniące się od nauczania i uczenia się innych języków, mają jedynie swoją specyfikę, dynamikę i właściwe sobie uwarunkowania kontekstowe, o których należy pamiętać². A skoro tak, warto sięgać do sprawdzonych w dydaktyce światowej rozwiązań, mądrze implementując je na gruncie rodzimym. Te ważne przesłania towarzyszą nam na co dzień w naszej pracy badawczej i dydaktycznej.

W tekstach, które dedykujemy pamięci Profesora, staramy się pokazać, jak inspirowały i inspirują nas Jego myśli, jak rozwijamy je, na swój już sposób, w bliskich Mu obszarach badawczych. Mimo zmieniającej się rzeczywistości pozostają one bowiem ciągle nośne dzięki pojawiającym się w nich nowym wątkom, których podejmowanie wynika z konieczności stawienia czoła nowym wyzwaniom, uwzględnienia w układzie glottodydaktycznym nowych zmiennych, chęci sprostania precyzującym się i ewoluującym potrzebom uczących się polszczyzny czy zaspokojenia ciekawości badawczej autorów.

Pierwsze prace Profesora wyrastały z językoznawstwa polonistycznego. Ich przedmiotem były: system języka, jego morfologia (Miodunka, 1974), leksyka (Miodunka, 1980, 1989) oraz sposoby rejestrowania jej zasobów w słownikach (Miodunka, 1989). Ciekawiła Go także frekwencja zjawisk nie tylko jako przyczyna zmian językowych, ale i trop umożliwiający selekcję treści nauczania oraz ich szeregowanie. Dobór treści kształcenia i ich organizacja, zaznaczał, nie może być dziełem przypadku i dlatego jeszcze w latach 80. doprowadził do opracowania programów nauczania polszczyzny, które opierały się na językoznawczych badaniach frekwencyjnych. Ukazały się one w roku 1992 w pozycji pod Jego redakcją, zatytułowanej *Język polski jako obcy. Programy nauczania na tle badań współczesnej polszczyzny*.

Praca ta stanowiła bezpośrednią inspirację dla otwierającego pierwszą, językoznawczą, część niniejszego tomu tekstu Wiesława Tomasza Stefańczyka *Frekwencja w badaniach językoznawczych i glottodydaktycznych*. Autor pokazuje w nim, opatrując swój wywód licznymi przykładami, że w polszczyźnie, jak w każdym języku naturalnym, formy często używane, nawet trudne i nieregularne, utrzymują się, natomiast rzadkie, niejako drugorzędne z punktu widzenia systemu językowego, znikają. Podkreśla też znaczenie badań frekwencyjnych dla dydaktyki języka, w której nacisk kładziony jest na komunikację. Najpierw bowiem należy zapoznawać uczących się z tym, co stanowi zasadniczy zrąb systemu, a dopiero później ze zjawiskami w nim drugorzędnymi czy też peryferycznymi.

Profesor Miodunka był wielkim zwolennikiem językoznawczych badań o charakterze kontrastywnym. Porównywanie systemów językowych, Jego zdaniem, pozwala nie tylko poszerzać naszą wiedzę o ich funkcjonowaniu, może być także

² Na początku systemowego nauczania polszczyzny jako języka obcego uważano ją bowiem za język „osobny”, którego nauczać należy w specyficzny dla niego i tylko jemu właściwy sposób.

z powodzeniem pożytkowane w ich dydaktyce. Swoją dobrą znajomość francuskiego, którą pogłębił w czasie pracy naukowo-dydaktycznej na Uniwersytecie w Tuluzie, wykorzystał, opracowując podręcznik wymowy polskiej przeznaczony dla frankofonów (Miodunka, 1987).

Analizy kontrastywne stały się jedną z domen badawczych Przemysława Turka, polonisty i arabisty. W tekście *Uczenie się polszczyzny przez użytkowników języków bantu na przykładzie suahili. Rozważania wstępne – fonetyka i morfologia* autor przeprowadza wstępną analizę porównawczą morfologii i fonologii obu kodów. Ukazuje dzielące je podstawowe różnice, które mogą mieć wpływ na trudności w opanowywaniu polszczyzny przez użytkowników języków bantu.

Fonetyce z kolei, choć nie w ujęciu kontrastywnym, poświęciła swój tekst *Fonetyka artykulacyjna z perspektywy logopedycznej i glottodydaktycznej* Paulina Wójcik-Topór. Autorka pokazuje w nim zbieżność obu perspektyw w kształtowaniu poprawnej wymowy. I dla logopedów, i dla glottodydaktyków usprawnianie aparatu artykulacyjnego stanowi bowiem ważny cel działań, odpowiednio, terapeutycznych i dydaktycznych. Autorka omawia też czynniki, które należy uwzględnić w procesie nauczania wymowy, by podnieść jego skuteczność. Pokazuje, jak ich uwzględnienie w opracowaniu komponentu fonetycznego, obejmującego zarówno etap percepcji słuchowej, jak i produkcji, może ułatwić opanowanie poprawnej wymowy, a za jej sprawą – także pozostałych kompetencji językowych.

Temat od początku bliski Profesorowi to badania języka polskiego w świecie, jego materii zmieniającej się pod wpływem otoczenia, a także biografii jego użytkowników, którzy, zanurzeni w innym żywiole językowym i kulturowym, przy polszczyźnie trwali lub od niej odchodzili (zob. Miodunka, 1990). Przeglądanie się jednostkom funkcjonującym na styku języków i kultur zrodziło chęć opisu procesu tworzenia się ich tożsamości widzianego przez pryzmat zachowywanej przez nich, traconej lub przywracanej polszczyzny.

Badaniom dwujęzyczności przedstawicieli środowisk polonijnych poświęciła znaczną część swojego dorobku badawczego Ewa Lipińska. Wątek ten, choć tym razem w nieco innej odsłonie, podejmuje w tekście *Język drugi – terminologia i znaczenie*. Autorka unaocznia w nim konieczność zredefiniowania pojęcia *język drugi* (zob. Miodunka, 2010), które w ostatnim czasie z powodu dużego napływu imigrantów do naszego kraju coraz częściej pojawia się w literaturze przedmiotu oraz w dyskursie publicznym. Pokazuje przy tym, że jego rozumienie i stosowanie w odniesieniu do polszczyzny nie zawsze jest adekwatne. Tłem rozważań są pojęcia *język ojczysty* i *język obcy* pozostające w opozycji do *drugiego*, a wielość perspektyw, z których ów *drugi* jest oglądany, uwypukla jego swoistość i przejściowość.

Język, a zatem i polszczyzna, może mieć dla swoich użytkowników różny status ze względu na indywidualnie przypisywaną jej funkcję. Tekst Anny Seretny zatytułowany *Status języka a zasobność słownika mentalnego użytkownika w kontekście*

wymagań edukacyjnych eksploruje to zagadnienie na przykładzie polszczyzny. Autorka dowodzi, że zarówno wielkość, jak i elastyczność leksykonu użytkowników są pochodnymi funkcji, jaką pełni dla nich dany kod. Przekonuje też, że bardzo ważne jest zyskanie zasobności przystającej do wymagań statusu, pokazując działania, jakie w tym celu warto podjąć.

Część drugą niniejszego tomu poświęcono dydaktyce i testowaniu polszczyzny. Profesor zawsze opowiadał się za jej nowoczesnym nauczaniem, za wprowadzaniem standardów obowiązujących w innych językach oraz wszelkiego rodzaju „mądrych innowacji” (Miodunka, 2013). Zapowiadał też zmiany dokonujące się obecnie w myśleniu o edukacji (m.in. Miodunka, 2014b, 2016).

Nowe spojrzenie na komunikację i postrzeganie jej jako językowego i społecznego działania, które pojawiło w wydany w 2001 roku *Common European Framework of Reference for Languages* (CEFR), dało początek popularyzowanemu w dydaktyce polszczyzny podejściu zadaniowemu. Temat ten podejmuje Iwona Janowska w swoim tekście *Zadaniowe, działaniowe, mediacyjne... Podejścia do nauczania języka polskiego jako obcego w XXI wieku*. Zwraca ona uwagę na fakt, iż błędne polskie tłumaczenie nazwy tego podejścia w *Europejskim systemie opisu kształcenia językowego* (2003) spowodowało w środowisku glottodydaktyków polonistycznych wiele nieporozumień. Autorka nie tylko poszukuje w swoim tekście źródeł niewłaściwego nazewnictwa, stara się także, na podstawie zapisów CEFR – *Companion Volume* (2020), ukazać nowe perspektywy dydaktyki działaniowej.

Duch promowanej przez CEFR – *Companion Volume* (2020) różnojęzyczności przebiega z tekstu Adrian Prizel-Kani i Beaty Terki *Od glottodydaktyki polonistycznej do edukacji różnojęzyczności. Badanie potencjału językowego. Raport z pilotażu*. Postulaty rozwijania kompetencji różnojęzycznej nie doczekały się jeszcze systemowego wdrożenia w praktykę nauczania języków obcych, piszą autorki. Badania jednakże, jak choćby to przybliżone w tekście, potwierdzają, jak duży potencjał ma to podejście. Studenci, którzy do tej pory nie uczyli się języka polskiego, po rozwiązaniu specjalnie przygotowanych zadań z zakresu recepcji polszczyzny byli w stanie napisać po polsku krótką wypowiedź pisemną.

W tekście *Sztuczna inteligencja w dydaktyce języka polskiego jako obcego – podejście studentów, nastawienie nauczycieli* Dominika Bucko poddała analizie postawy przyjmowane przez studentów i lektorów języka polskiego jako obcego wobec stosowania/obecności w dydaktyce języka narzędzi takich jak ChatGPT. We wnioskach końcowych autorka zauważa, że wpływ sztucznej inteligencji na edukację jest nieunikniony; postuluje więc, by w proces kształcenia nauczycieli włączyć nową umiejętność – efektywnego jej wykorzystywania.

Od roku 2004 w Polsce przeprowadza się testy certyfikatowe z języka polskiego, a Polska, reprezentowana przez Uniwersytet Jagielloński, jest członkiem stowarzyszenia ALTE (Association of Language Testers in Europe). Do standaryzacji

testowania znajomości polskiego, i m.in. do opracowania *Standardów wymagań egzaminacyjnych, Przewodnika po egzaminach certyfikatowych*, zeszytów przykładowych zadań itp., doprowadził zespół pracujący pod kierownictwem Profesora Miodunki, który przez wiele lat był Przewodniczącym Państwowej Komisji Poświadczenia Znajomości Języka Polskiego jako Obcego. Uporządkowanie nauczania polszczyzny zgodne z wymogami Rady Europy (zob. ESOKJ, 2003) pociągnęło za sobą standaryzację procesu kształcenia, powstały nowe programy (zob. Janowska i in., 2011), wydano także wiele podręczników na różne poziomy zaawansowania. W Krakowie zaczęły się one ukazywać w wydawnictwie Universitas, w serii, której redaktorem był Profesor Miodunka (wcześniejsze prace publikowano w Uniwersytecie Jagiellońskim, w tzw. zielonej serii, także pod Jego redakcją).

Certyfikacja miała nie tylko wymiar praktyczny, lecz także naukowy: powstało wiele prac jej poświęconych, także na stopień. Pokazywano w nich osiągnięcia uczących się języka polskiego, analizowano zadania badające poziom opanowania poszczególnych sprawności, porównywano je z testami oferowanymi w innych językach.

Cel ostatni z wymienionych realizuje Małgorzata Banach w swoim tekście *Sprawność pisania w egzaminach wysokiej stawki: analiza porównawcza trzech systemów certyfikatowych na przykładzie zadań dla poziomu B2*. Dokonuje w nim porównania komponentu testującego sprawność pisania w trzech testach biegłości: państwowym egzaminie certyfikatowym z języka polskiego na poziomie B2, egzaminie z języka angielskiego B2 First i egzaminie z języka włoskiego CELI 3. W części końcowej przedstawia zaś propozycje zmian (dotyczą one typów zadań, ich układu, instrukcji dla zdających), które warto byłoby wprowadzić w części pisemnej państwowych egzaminów certyfikatowych z języka polskiego jako obcego na tym poziomie. Jej zdaniem mogłyby się one przyczynić do trafniejszej ewaluacji tej umiejętności u zdających.

Problem kształcenia kompetencji kulturowej w nauczaniu języka polskiego jako obcego zaczął się pojawiać na szerszą skalę pod koniec lat 90. Ważną, niemal kanoniczną, pozycją poświęconą temu zagadnieniu był tom *Kultura w nauczaniu języka polskiego jako obcego (stan obecny – programy nauczania – pomoce dydaktyczne)* pod redakcją Profesora (2004). Zgromadzone tam teksty poruszały problematykę procesu kształcenia kulturowo-językowego w polszczyźnie, zakresu przekazywanych treści; mówiły o sposobach rozwijania kompetencji kulturowej i socjokulturowej uczących się; wyraźnie ukazywały konieczność nawiązywania w glottodydaktyce polonistycznej do europejskich standardów oraz potrzebę przygotowania specjalistów z zakresu nauczania kultury polskiej. Twórczymi kontynuatorami wątków kulturowych w naszym instytucie są Tamara Czerkies i Piotr Horbatowski, autorzy tekstów z części trzeciej, odpowiednio, *Kompetencja (inter)kulturowa jako czynnik warunkujący odbiór tekstów kultury* oraz *Niekonwencjonalne sposoby rozwijania kompetencji ogólnych oraz wrażliwości językowej i kulturowej uczących się*.

Artykuł Tamary Czerkies przypomina, jak ważnym czynnikiem warunkującym odbiór polskich tekstów literackich, wyrastających z tradycji chrześcijańskiej oraz śródziemnomorskiej, jest odpowiednio rozwinięta kompetencja kulturowa i interkulturowa uczących się. Przeprowadzone przez nią badania pokazują, że dobra znajomość języka nie idzie w parze z kulturowym przygotowaniem studentów, a ich wiedza niekiedy wymaga rozległego uzupełnienia, nim będą gotowi do międzykulturowego dialogu.

Piotr Horbatowski natomiast przybliży początki i rozwój studia teatralnego, które powstało w latach 90. z inspiracji Profesora Miodunki i dzięki Jego wsparciu. W swoim tekście omawia metodologię pracy na niekonwencjonalnych zajęciach językowych; ukazuje też znaczenie studia w procesie nauczania języka i kultury polskiej. Przez kolejne akapity tekstu przewijają się postacie dawnych studentów, którzy dzięki *zabawie w teatr* nie tylko poprawili swoją znajomość polszczyzny, ale też pokonali wewnętrzne ograniczenia, przełamali bariery, odnaleźli swoje drugie JA, czy po prostu zakochali się w Polsce.

Jednym z ważniejszych obszarów badawczych w ostatnim okresie działalności badawczej Profesora była lingwistyka humanistyczna, która w centrum zainteresowania stawia nie system językowy, nie procesy czy mechanizmy językowe, a mówiącego człowieka funkcjonującego w określonym środowisku, które wywiera wpływ na jego procesy myślowe oraz interakcje społeczne (zob. Miodunka, 2003). Ujęcie to z powodzeniem krzewił w środowisku terapeutów mowy. Ten nurt badawczy jest więc rozwijany głównie przez logopedów, którzy od 2016 stanowią część zespołu dydaktyczno-badawczego IGP.

Magdalena Knapiek w swoim tekście *Lingwistyka a logopedia – od teorii do empirii* pokazuje, jak mocno logopedia jest zakotwiczona w językoznawstwie, jak wiele czerpie z badań filozofów języka. Nie można postawić dobrej diagnozy czy zaplanować skutecznej terapii bez dogłębnej analizy natury językowego i emocjonalnego podłoża trudności komunikacyjnych użytkownika. W części końcowej autorka nawiązuje do założeń lingwistyki humanistycznej, dzięki której, jak pisze, można zobaczyć jednostkę na tle grupy, w całej złożoności jej językowego funkcjonowania.

Częścią paradygmatu lingwistyki humanistycznej jest popularyzowana przez Profesora Miodunkę metoda biografii językowej (zob. Miodunka, 2003, 2016). Wykorzystuje ją w swojej pracy *Lingwistyka humanistyczna jako paradygmat badań dwujęzyczności polsko-obcej* Rafał Młyński. Po omówieniu najważniejszych założeń metody zapoznajemy się z opracowanym zgodnie z jej wymogami studium przypadku E., chłopca dwujęzycznego i borykającego się m.in. z dysleksją.

Teksty zebrane w niniejszym tomie są wyrazem naszej wdzięczności wobec Profesora i pamięci o Nim. Jego myśli i dokonania pozostaną z nami. Pozostanie też w nas Jego niesłabnący entuzjazm dla odkrywania przed obcokrajowcami tajników naszego języka i naszej kultury, Jego rozumienie wartości polszczyzny w świecie, przekonanie, że znajomość języka trzeba pielęgnować i podtrzymywać, a pracować zawsze – *con fuoco en con amore*.

W imieniu Zespołu Instytutu Glottodydaktyki Polonistycznej
Anna Seretny, redaktor tomu

Bibliografia

- CEFR: Council of Europe, 2001, *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment*, Council of Europe Publishing, Strasbourg.
- CEFR-CV: Council of Europe, 2020, *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment. Companion Volume with New Descriptors*, Council of Europe Publishing, Strasbourg.
- Dubisz S., 2024, *Profesor Władysław Miodunka (1945-2024)*, „Poradnik Językowy”, nr 5(814), s. 7-11.
- ESOKJ: Rada Europy 2003, *Europejski system opisu kształcenia językowego: uczenie się, nauczanie, ocenianie*, Wydawnictwa CODN, Warszawa [polskie tłumaczenie dokumentu: Council of Europe, 2001, *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assesment*, Council of Europe Publishing, Strasbourg].
- Janowska I., 2024, *Profesor Władysław Miodunka (1945-2024)*. Wspomnienie, „LingVaria”, nr 2(38), s. 9-14.
- Janowska I., Lipińska E., Rabiej A., Seretny A., Turek P., (red.), 2011, *Programy nauczania języka polskiego jako obcego. Poziomy A1-C2*, Księgarnia Akademicka, Kraków.
- Miodunka W.T., 1974, *Funkcje zaimków w grupach nominalnych współczesnej polszczyzny mówionej*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Językoznawcze”, nr 43, Kraków.
- Miodunka W.T., 1980, *Teoria pól językowych. Ich społeczne i indywidualne uwarunkowania*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.
- Miodunka W.T., 1987, *Prononciation polonaise pour les francophones*, Uniwersytet Jagielloński, Kraków.
- Miodunka W.T., 1989, *Podstawy leksykologii i leksykografii*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.
- Miodunka W.T. (red.), 1990, *Język polski w świecie. Zbiór studiów*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa–Kraków.
- Miodunka W.T. (red.), 1992, *Język polski jako obcy. Programy nauczania na tle badań współczesnej polszczyzny*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.

- Miodunka W.T., 2003, *Bilingwizm polsko-portugalski w Brazylii. W stronę lingwistyki humanistycznej*, Universitas, Kraków.
- Miodunka W.T. (red.), 2004, *Kultura w nauczaniu języka polskiego jako obcego (stan obecny – programy nauczania – pomoce dydaktyczne)*, Universitas, Kraków.
- Miodunka W.T., 2010, *Polszczyzna jako język drugi. Definicja języka drugiego*, [w:] J.S. Gruchała, H. Kurek (red.), *Silva rerum philologicarum. Studia ofiarowane Profesor Marii Strycharskiej-Brzezynie z okazji Jej jubileuszu*, Księgarnia Akademicka, Kraków, s. 233-245.
- Miodunka W.T., 2013, *Innowacje w glottodydaktyce polonistycznej*, [w:] J. Mazur, A. Małyńska, K. Sobstyl (red.), *Glottodydaktyka polonistyczna w obliczu dynamiki zmian językowo-kulturowych i potrzeb społecznych*, t. 1, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin, s. 23-40.
- Miodunka W.T., 2014a, *Dwujęzyczność polsko-obca w Polsce i poza jej granicami. Rozwój i perspektywy badań*, „LingVaria”, nr 1(17), s. 199-226.
- Miodunka W.T., 2014b, *Sukcesy i problemy nauczania polszczyzny jako języka obcego*, [w:] A. Mielczarek, A. Roter-Bourkane, M. Zduniak-Wiktorowicz (red.), *Sukcesy, problemy i wyzwania w nauczaniu języka polskiego jako obcego*, Wydawnictwo Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, Poznań, s. 11-26.
- Miodunka W.T., 2016, *Glottodydaktyka polonistyczna. Pochodzenie – stan obecny – perspektywy*, Księgarnia Akademicka, Kraków.
- Spyt A., 1999, *Z dziejów nauczania cudzoziemców języka polskiego w Uniwersytecie Jagiellońskim*, [w:] W.T. Miodunka, J. Rokicki (red.), *Oswajanie chrześcijaństwa w trzcinie, czyli o kształceniu cudzoziemców w Instytucie Polonijnym Uniwersytetu Jagiellońskiego*, Universitas, Kraków, s. 26-33.

**BADANIA JĘZYKOZNAWCZE
NA RZECZ DYDAKTYKI JĘZYKA**

WIESŁAW TOMASZ STEFAŃCZYK

Uniwersytet Jagielloński

FREKWENCJA W BADANIACH JĘZYKOZNAWCZYCH I GLOTTODYDAKTYCZNYCH

Frequency in Polish Linguistics and Applied Linguistics

The article stems from the linguistic research on frequency and was inspired by the study *Język polski jako obcy. Programy nauczania na tle badań współczesnej polszczyzny*, edited by Władysław Miodunka. It proves that frequency is the most important cause of any language change. In every natural language, frequently used forms stay, while rare, secondary for the system (e.g. collective numerals in Polish) disappear. Frequent forms on the other hand (e.g. the Polish genitive case) are being simplified and unambiguous rules of their use are sometimes difficult to formulate. The issue of frequency is extremely important in the area of language teaching, because students should learn first, i.e. frequent, things first, and only later on concentrate on what is peripheral.

Keywords: language change, frequency, noun, adjective, collective number

1. Uwagi wstępne

W badaniach lingwistycznych niejednokrotnie zwracano uwagę na fakt, że jedną z najczęstszych i najważniejszych przyczyn zmian językowych jest frekwencja (zob. np. Dunaj, 1988; Książek-Bryłowa, 1994; Mańczak, 1988, 1994). Oznacza to, że kategorie częste i dominujące w systemie językowym wypierają, choć nie zawsze, to, co stanowi jego peryferie; znacznie rzadziej obserwuje się proces odwrotny, tj. ekspansję form rzadkich bądź izolowanych i wypieranie tego, co w systemie językowym jest częste i dominujące. Przykładem może tu być m.in. końcówka *-owi* w celowniku lp. rodzaju męskiego czy męskoosobowa końcówka *-owie* w mianowniku lm., będące historycznie formami izolowanymi. Wszelkie zmiany wywołane frekwencją wiążą się z długotrwałymi procesami wyrównawczymi, którym towarzyszy wariantywność form.

Z nurtu badań frekwencyjnych wyrasta praca pod redakcją Profesora Władysława Miodunki *Język polski jako obcy. Programy nauczania na tle badań współczesnej polszczyzny* (1992), będąca inspiracją niniejszych rozważań. Opracowanie to jest jednym z pierwszych ujęć glottodydaktycznych, w którym na podstawie badań frekwencyjnych współczesnej polszczyzny została ustalona hierarchia polskiego systemu kazualnego. Dokonano w nim podziału polskich przypadków na dwie grupy: przypadki systemu centralnego oraz przypadki peryferyczne. Grupę pierwszą tworzą trzy najczęściej używane przypadki, tj. dopełniacz, mianownik¹ i biernik. Do grupy drugiej należą celownik² i wołacz, mające najniższą frekwencję. Grupę pośrednią między przypadkami systemu centralnego i peryferycznego stanowią miejscownik i narzędnik. Ustalenia te mają wymiar pragmatyczny, są bowiem wykorzystywane w nauczaniu języka polskiego jako obcego, tj. w gradacji materiału gramatycznego.

Celem artykułu jest próba odpowiedzi na pytania, jak dalece czynniki frekwencyjne są przyczyną sprawczą zmian językowych oraz jakie są konsekwencje owych zmian. Wszelkie dane liczbowe zawarte w niniejszych rozważaniach pochodzą z *Uniwersalnego słownika języka polskiego* pod redakcją Stanisława Dubisza (USJPDub.), zawierającego zasadniczo współcześnie używane słownictwo (2003). Dla celów porównawczych wykorzystany został również *Słownik języka polskiego* pod redakcją Witolda Doroszewskiego (SJPDor.), uwzględniający w znacznym zakresie starszą warstwę polskiej leksyki (1958-1969). Taki dobór źródeł pozwala wprowadzić do artykułu aspekt porównawczy oraz prześledzić zmiany dokonujące się w czasie. Analiza zawarta w dalszej części tekstu obejmuje wybrane zagadnienia gramatyczne dotyczące rzeczownika, przymiotnika i liczebnika zbiorowego³.

2. Rzeczownik

W zakresie fleksji polskiego rzeczownika najwięcej dokonujących się zmian obejmuje trzy najczęściej używane przypadki, tj. mianownik, dopełniacz i biernik. W pozostałych są one znikome i ograniczają się do nielicznych, izolowanych form.

¹ Według ustaleń najczęściej używanym przypadkiem jest dopełniacz, na drugim miejscu plasuje się mianownik. Może nieco dziwić, że w hierarchii polskiego systemu kazualnego nie dominuje *casus rectus*, lecz przypadek zależny. Zdecydował o tym jednak fakt, że w polszczyźnie zaimki osobowe są konotowane przez końcówkę czasownika, a zatem nieobecne w tekście, co w znacznym stopniu obniża frekwencję form mianownikowych.

² W celowniku utrzymują się formy zaimków osobowych, natomiast postaci rzeczownikowe są rzadko używane.

³ Podobne zagadnienia, lecz ujmujące przedstawiane fakty z innej perspektywy, zawarte są w artykułach: Stefańczyk (2015) oraz Stefańczyk (2021).

Niniejsza monografia poświęcona jest Profesorowi Władysławowi T. Mioduncie (1945-2024), dla którego nadrzędnymi wartościami w życiu naukowym były dbałość o język polski, o jego rozwój w kraju i zachowanie za granicą. W tekstach dedykowanych Jego pamięci my, wychowankowie i uczniowie Profesora, staramy się pokazać, jak inspirowały i inspirują nas Jego myśli. Pozostaną też z nami Jego niesłabnący entuzjazm dla odkrywania przed obcokrajowcami tajników naszego języka i naszej kultury, rozumienie wartości polszczyzny w świecie, a także przekonanie, że pracować trzeba zawsze *con fuoco en con amore*.

Anna Seretny, redaktor

*

Wartości naukowe monografii sytuują się w trzech sferach. Po pierwsze, przedstawiają dorobek Profesora Władysława T. Miodunki, co pozwala odbiorcy publikacji na uświadomienie sobie tego, jak wiele wątków i zakresów badawczych było przez niego zainicjowanych i podjętych. Po drugie, pokazują (przynajmniej w zarysie) stan badań z danego zakresu zarówno w kontekście polskim, jak i międzynarodowym. Po trzecie zaś, autorskie ujęcia problematyki pozwalają na ocenę dorobku Krakowskiej Szkoły Glottodydaktyki Porównawczej nie tylko przez pryzmat dokonań jej Mistrza, ale także jego uczniów. Tom zasługuje na uwagę zarówno polonistów glottodydaktyków, jak i dydaktyków języka polskiego czy w ogóle badaczy zajmujących się językoznawstwem stosowanym.

prof. dr hab. Stanisław Dubisz

